

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ „Хронотоп пута у романима
Владимира Набокова – амерички корпус“, кандидаткиње мр Смиљке Кесић

1. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датуми орган који је именовео комисију:

27. април 2016. године, Наставно-научно веће Филолошког факултета у Београду

САСТАВ КОМИСИЈЕ

- 1) др Александра Јовановић, ванредни професор за ужу научну област Енглеска и америчка књижевност (2013), Филолошки факултет у Београду;
- 2) др Зоран Пауновић, редовни професор за ужу научну област Енглеска и америчка књижевност (2006), Филолошки факултет у Београду;
- 3) др Драган Бошковић, редовни професор за ужу научну област Српска књижевност (2015), Филозофски факултет Универзитета у Крагујевцу.

2. ПОДАЦИОКАНДИДАТУ

1) Име, име једног родитеља, презиме:

Смиљка (Чедомир) Кесић

2) Датум рођења, општина, република:

26. јул 1979. године, Панчево, Србија

3) Датум одбране, место, и назив магистарске тезе:

Магистарски рад на тему „Проблем изолованости у модерној енглеској књижевности – *Срце таме, Портрет уметника у младости, Ка светионику, Четири квартета*“ мр Смиљка Кесић одбранила је у децембру 2010. године на Филолошком факултету у Београду.

3. НАСЛОВДОКТОРСКЕДИСЕРТАЦИЈЕ

Хронотоп пута у романима Владимира Набокова – амерички корпус

ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација *Хронотоп пута у романима Владимира Набокова – амерички корпус*, кандидаткиње мр Смиљке Кесић, обухвата 245 куцаних страна. Подељена је на 7 основних поглавља: 1. УВОД (стр. 1-12) 2. ДЕФИНИСАЊЕ ПРЕДМЕТА ИСТРАЖИВАЊА (13-43) са потпоглављима: 2.1. Хронотоп – општа одређења (14-23); 2.2. Време и простор у књижевности (пост)модернизма (23-32); 2.3. Хронотоп пута – општа одређења (32-43) са потпотпоглављима: 2.3.1. Хронотоп пута према класификацији Михаила Бахтина (35-38) и 2.3.2. Хронотоп пута у романима Владимира Набокова (38-43) и 2.4. Закључак (43); 3. АКО ЈЕДНЕ ЗИМСКЕ НОЋИ НЕКИ ПУТНИК (44-58) са потпоглављима 3.1. Метафоре пута (45-52) и 3.2. Концептуализација пута у делу

Владимира Набокова (са референцом на причу Итала Калвина) (52-58); 4. ПОВРАТАК И ВЕЧНО ВРАЋАЊЕ ИСТОГ (59-83) са потпоглављима, 4.1. Вечно враћање истог (61-67); 4.2. Мнемотоп: ходати стазом сећања (67-83) са потпотпоглављима 4.2.1. Носталгија и мит о Одисеју (75-81), 4.2.2. Детињство (81-83); 5. УНАКРСНЕ РЕЛАЦИЈЕ –ХРОНОТОП ПУТА У РОМАНИМА ВЛАДИМИРА НАБОКОВА НА ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ (84 - 114) са потпоглављима 5.1. Хронотоп пута и наративни поступак (86-91); 5.2. Хронотоп пута и уметничка репрезентација мотива (91-97); 5.3. Хронотоп пута и диференцијација хронотопских мотива (97-110) са потпотпоглављима: 5.3.1. Хронотоп пута и хронотопски мотиви (97-100); 5.3.2. Хронотоп пута као потрага (100-102); 5.3.3. Хронотопски мотив сусрета у функцији хронотопа пута (102-103); 5.3.4. Хронотопски мотив границе/прага у функцији хронотопа пута (103-109) и 5.3.5. Хронотопски мотив дома у функцији хронотопа пута (109-111); као и потпоглављима 5. 4. Хронотоп пута и функције (111-113) и 5.5. Закључак (113-114); 6. ДРУГЕ ОБАЛЕ (115-226) са потпоглављима 6.1. Лолита (126-155) са потпотпоглављима 6.1.1. Увод (126-133); 6.1.2. Структура романа и хронотоп пута (133-139); 6.1.3. Химера прошлости (139-144); 6.1.4. Хамбертов пут и Америка (144-149); 6.1.5. Ла Мирана/Лолита (149-152); 6.1.6. Закључак (152-156); 6.2. Прозирне ствари (156-206) са потпотпоглављима 6.2.1. Увод (156-161); 6.2.2. Структура романа и хронотоп пута (161-168); 6.2.3. Прошлост, снови, утваре, сећања (168-172); 6.2.4. Путевима Армане Шаман (172-176); 6.2.5. Вит/Прозирне ствари (176-178); 6.2.6. Закључак (178-182); 6.3.Ада (182-207) са потпотпоглављима 6.3.1.Увод (182-189); 6.3.2. Структура романа и хронотоп пута (189-194); 6.3.3. Силазак у Хад (194-198); 6.3.4. Ванов пут (198-202); 6.3.5.АрдисХол/Ваниада (202-205); 6.5.6. Закључак (205-206) и 6.6. Бледа ватра (207-226) са потпотпоглављима (207-211); Структура романа и хронотоп пута (211-214); Шејд (214-218); 6.4.4. Кинбот (218-221); 6.4.5. Зембла/БледаВатра (221-224); 6.4.6. Закључак (224-226) и 7. ЗАКЉУЧАК (227-234).

На крају рада приложена је БИБЛИОГРАФИЈА (235-244) разврстана на Примарне и секундарне изворе на списку насловљеном Примарни извори побројано је 4 дела док списак Секундарне литературе садржи 161 библиографску јединицу, међу којима су монографије, студије и текстови из академских публикација.

4. ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мр Смиљке Кесић „Хронотоп пута у романима Владимира Набокова – амерички корпус“ потврђује да кандидаткиња развија научни потенцијал наговештен у магистарском раду и бројним радовима који су објављени у књижевним часописима. Кандидаткиња испољава врлине којима се одликовала у досадашњем раду – у својој докторској тези кандидаткиња испољава луцидност и аналитички дух, прецизност запажања и дефинисања и формулације сопствених идеја и оцена, као и истанчан књижевни стил којим читаоцу приближава комплексну проблематику којом се бави у раду. Дисертација представља резултат истраживања о метафори пута у фиктивном универзуму дела који кандидаткиња разуме као путовање кроз простор и време у оквиру наратива и дискурса опутовању. Том истраживању дат је назив „хронотоп пута“. Испитивање метафоричног потенцијала путовања води кроз истраживање просторне и временске димензије когнитивних процеса као својеврсне особености свеколике постмодерне прозе.

У уводном делу кандидаткиња образлаже основне теоријске принципе на којима темељи истраживање одабраног књижевног корпуса Набоковљевих романа. Кандидаткиња истиче поистовећивање пута и потраге за сазнањем. Кандидаткиња се осврће на почетке књижевности и прати наративни модел пута који је одувек, од *Епа о Гилгамешу*, *Одисеје*, *Енеиде* или Дантеове *Божанствене комедије*, преко модерног романа, све до књижевности модернизма и постмодернизма имао структурну функцију сакупљања наративних нити, као и филозофску, идејну и метафоричну улогу у изражавању смисла приповедног дела. Кандидаткиња се задржава и на замкама које се крију у прихватању путовања као праволинијског кретања, као и банализацији ове метафоре у књижевности од претеране употребе. Кандидаткиња се задржава и на односу концепта пута у делу Владимира Набокова. Укључује праволинијско, тако и кружно кретање, физичко, колико и мисаоно, митско, фиктивно, субјективно, кретање кроз апстрактне пејзаже сећања и снова. Кандидаткиња објашњава позивајући се на истраживања Михаила Бактина да хронотоп пута, посебно у постмодернизму, добу расељености и фрагментарног искуства света, може бити схваћен као потрага за изгубљеним домом, и да у том смислу, буде повезан са америчким митом о обећаној земљи, која је заправо тај дом у свести трагача. Кандидаткиња истиче да је „свет који је

нестао, а који писац настоји да отргне од заборава, у сећању, креативно транспонован у језик књижевности и уметничко стваралаштво и управо је то је једина димензија где заувек остаје нетакнут”. Елеменат носталгије и чежње као покретач трагања у модернизму је посебно значајан, будући да исказује суштину и један је од главних аспеката модернизма, а у случају Владимира Набокова, писца који ствара у међупростору између модернистичке и постмодернистичке поетике, овај мотив добија потпуно особену фиктивну пројекцију. Кандидаткиња говори о животном путу писца тражећи у њему корене чежње за домом. Када је након совјетске револуције напустио Русију, Набоков је касније, у свакој наредној средини „искусио осећај изолованости, неприпадања и унутрашњемиграцију”. Енглеска, Берлин, Париз и сва места у којима је Набоков живео послужила су као референтни пејзаж и у његовим делима, а пут између њих и ауторове свести, успомена, снова и чежње, као модели за метафору пута. Тако, кандидаткиња сумира своје схватање хронотопа пута истакавши да је тежња за синтезом заправо најизразитија потреба фиктивног трагача и да се та синтеза манифестује кроз експресивне могућности метафоре пута—испољивши се као реконструкција губитка на основу сећања и трансценденције момента у сећању. Кандидаткиња у „Уводу“ наглашава да је полазиште за истраживање управо постмодернистички отклон према миту о Одисеју и Одисејевом лутању према дому. Реафирмација и деконструкција Одисејевог пута пружа, према мишљењу кандидаткиње, погодан оквир за постмодернистичку верзију, односно фарсично понављање митског путовања, при коме мотив повратка кући добија у многоме нови садржај. Кандидаткиња најављује „анализу унакрсних релација у наративној структури романа и фикционализацији пута” – тему којој је посвећен главни део тезе.

Теоријски део тезе захвата три следећа поглавља, “Дефинисање предмета истраживања”, “Ако једне зимске ноћи неки путник” и “Повратак и вечно враћање истога”. Поглавље, “Дефинисање предмета истраживања”, доноси општу анализу хронотопа која се заснива на Бахтиновој теорији хронотопа (1936), поглавље у коме кандидаткиња дефинише предмет истраживања разматра својства, функције и значај хронотопа у књижевном дискурсу према класификацији Михаила Бахтина. Кандидаткиња оцењује да се у Набоковљевој поетици издваја хронотоп пута као основни хронотоп. Своју тврдњу кандидаткиња образлаже тврдњом да хронотоп пута омогућава тумачење које укључује и временску димензију са двоструком референцом на време настанка дела и радње у њему.

Ово поглавље замишљено је као увод у расправу о уметничкој репрезентацији хронотопа у наративној структури Набоковљевих романа. Кандидаткиња затим детаљно образлаже Бахтинов термин хронотопа, јединства времена и простора, као контекста за изградњу и тумачење радње, карактера, дискурса, жанра у књижевном делу.

Следеће теоријско поглавље, “Ако једне зимске ноћи неки путник” говори о томе како се одвија метафоризација пута на плану композиције књижевног дела. Кандидаткиња описује наративну форму и структуру Набоковљевих романа из одабраног корпуса како би извела везу између форме Набоковљевог фиктивног света и приповедања у делу. Кандидаткиња утврђује да је форма „концентричних кругова“ основна форма ових романа која омогућава да се “дубљи значењски слојеви откривају у сваком наредном читању”. Набоковљев универзум користи метафорични потенцијал пута како би представио разне нивое значења из асоцијативног спектра физичког и мисаоног кретања јунака.

Следеће поглавље доноси расправу о повратку као „вечном враћању истог“. Цикличност је овде објашњена у контексту асоцијација на потпојмове хронотопа пута који се односе на моменте у времену, сусрете и коначно повратак кући као последњу фазу потраге јунака. Кандидаткиња у овом поглављу истражује везе теме повратка и разних теорија о поетици сећања. Кандидаткиња тумачења теорије сећања и повратка заснована студијама Елијадеа, Башлара и Ничеа. Студије о цикличности било да су интониране са становишта антропологије (Елијаде), било филозофије (Елиот) или психологије (Башлар) поклапају се са централном темом Набоковљевог истраживања у тексту, будући да вечно враћање истог и стални повратак на пут значи реконструисање несталог света. У овом поглављу кандидаткиња посебну пажњу посвећује креативној улози сећања и начину на који се прича приповеда и која носи нужно обележја приповедачке свести расправљајући у овом контексту о перспективи аутора попут Башлара, Елиота и Бергсона.

У потпоглављу „Мнемотоп“ кандидаткиња образлаже овај појам који има посебну важност за Набоковљево дело. Термин мнемотоп који је увео Ентони Перди дефинише мнемотоп као хронотопски мотив који се манифестује кроз присуство прошлости свесно или несвесни трагови сећања мање или више различитих периода у животу културе или појединца, тако да је стварност у непрестаној вези са сећањем утичући пресудно на психолошки лик јунака.

У петом делу тезе, „Унакрсне релације – хронотоп пута у прози Владимира Набокова“ кандидаткиња примењује чврсто утемељени теоријски оквир у анализи одабраног корпуса романа Владимира Набокова утврђујући да се хронотоп пута у њима “реализује на плану структуре романа и сижеа романа”. Спој форме и садржине изражава се као просторна манифестација носталгије, релација при којој се „време згушњава у простору (Бахтин). Хронотоп пута манифестује се, тако утврђује кандидаткиња, као “прожимање различитих ’реалности’: виртуелног и стварног, прошлости и садашњости, текста и метатекста”.

Набоковљеви романи одликују се специфичном композицијом; фазе путовања виртуелног и стварног често су у колизији. Путовања су представљена често фрагментарно, спорадично и скоковито, тако да у контексту овакве организације текста хронотоп пута који обједињује наративне целине служи као наративни регулативе.

Кандидаткиња представља начине појављивања хронотопа пута у свету дела. Основни начини су трансформација и рефлексивност. Док се трансформација углавном испољава кроз снове, рефлексивност се односи на одређени свет, уписивање субјекта прошлости у објекте и трансценденцију духовног садржаја кроз материјални свет.

У поглављу “Друге обале” кандидаткиња се бави анализом корпуса романа Владимира Набокова: *Лолита*, *Прозирне ствари*, *Ада* и *Бледа ватра*. Као кључну тему која усмерава анализу кандидаткиња истиче тему повратка. Од осталих стубова анализе, кандидаткиња наводи архетип портаге у миту о Одисеју, као и одлике постмодерне књижевности као што су дислокација, саморефлексивност и просторна пројекција. Осим тога кандидаткиња наглашава да “повратак” као тема структурно и садржајно осмишљава концентричне кругове као основни принцип организације књижевног материјала.

Кандидаткиња објашњава да Набоков организује текст по тзв. “матрјошка” систему или схеми кинеских кутијица, тј. низ кутија или лутака које се ређају једна у другу како би уланчао елементе који су у функцији хронотопа пута. Наиме, основна прича уоквирује другу причу која представља неку од манифестација пута. Како би илустровала своје објашњење дуалности и враћања као константи Набоковљеве прозе кандидаткиња даје и табеларни приказ назван “Паралелизам елемената у структури романа Владимира Набокова у функцији хронотопа пута”.

Поглавље које доноси хронотопску анализу романа *Лолита*, кандидаткиња почиње расправом о контроверзи која је пратила објављивање овог романа педесетих година прошлог века у покушају да у анализи разгрене опну најјочигледнијих интерпретација романа. У потпоглављу „Структура романа и хронотоп пута кандидаткиња утврђује да композиција романа има облик кружног путовања. Прича која је испричана у ретроспективи, има облик дотицања часа у прошлости и путовања у садашњост, дакле двоструког повратка, чиме описује простор за поновно трајање живота главног јунака. Циклично кретање тако обесмишљава хронологију и истиче постојање у непрестаном трајању, односно непрестаној садашњости. У садашњости трајања и интерпретације, односно свести аутора, читаоца, јунака и приређивача текста одвија се путовање са обележјем разнородних потрага. Потрага јунака почиње у његовом дому као одредишту које укршта његову прошлост и садашњост и згушњава време живота у простор дома.

У поглављу које доноси анализу романа *Прозирне ствари* кандидаткиња своју анализу темељи у већ описаним оквирима расправе о темама повратка, рефлексije, цикличности у наративу, и фиктивног пута. Овај роман о више пута поновљеном путовању главног јунака Хју Персона до места Вит у Швајцарској доноси четири верзије трајања истог живота. Метанаратив дефинисан метафоризацијом пута. Синтеза почетка и краја у једној локацијској тачки отвара поново простор за фиктивно истраживање враћања и цикличности као оквира за организацију материјала у наративу. Као и у свим романима Владимира Набокова фактичко путовање представља концептуални и наративни оквир за метафорична и виртуелна путовања.

Анализа Набоковљевог романа *Ада*, такође, почиње расправом о контраверзама које су пратиле његову рецепцију. Наиме, инцестуозна љубав између брата и сестре обично је била у фокусу тумача овог дела и давала им црту баналности, како утврђује кандидаткиња. И у овом роману кандидаткиња разматра вишеслојност значења у оквиру метафоричног потенцијала пута. Пут је и овде схваћен како као физичка промена места, тако и као простор свести који удомљује потрагу јунака. Кандидаткиња наводи манифестације метафоре пута у делу. Почетак *Аде* представља наговештај интерпретације путовања у овом делу, одласка у Хад. Наиме, напомена приређивача текста обавештава читаоца да су сви актери радње мртви. У оквиру ове верзије пута одвија се контрастна верзија, прича о животном путу. Затим, мисаона путовања протагониста садрже у себи

мисли других актера у заградама стварајући утисак боравка свести у свести, као прича у причи, као путовања уоквиреног другим путовањем. У оваквим и сличним наративним играма, Набоков постиже утисак временског трајања “у месту” или већ помињаног Бахтиновог објашњења о згушњавању времена у простору. Кандидаткиња затим посебно анализира путовање свих актера догађаја са становишта кружног кретања, повратка и сазнања на путу.

Последњи анализирани роман *Бледа ватра*, кандидаткиња оцењује као најкомплексније Набоковљево дело. Метафора пута пружа оквир за друге Набоковљеве преокупације у делу као што су прекид комуникације, изолованост, изгнанство и дислоцираност појединца. Нестали свет који је уписан у моменте у садашњости представља структурну и концептуалну окосницу како приповедања, тако и тумачења приповедног простора текста. Посебну вредност овог поглавља представља расправа о интертексту чији фокус и представљају својеврсна културна одредишта којима стреми јунак, али и читалац у којима се такође реализује хронотоп пута: путовање до културних одредишта која представљају и топосе несталог света, тако да га мапирају у машти и представљају путоказе на путу портаге јунака, аутора и читаоца.

У “Закључку” кандидаткиња износи став о немогућности свођења уметничког дела на теоријске потпулате тако да свака доследна анализа нужно изневерава велику уметничку радост стварања и изражавања недокучивог. Набоковљево дело кандидаткиња описује као путовање које се никад не завршава и у овом опису види смисао Набоковљевог кружног путовања, организације материјала и структуре дела у коме су приче и садржај уплетени у кружном кретању и откривању новог које је у познатом, односно краја чије значење се налази у “почетку” схваћеном како у просторном, локацијском, тако и у временском смислу.

5. СПИСАК НАУЧНИХ РАДОВА који су објављени или прихваћени за објављивање на основу рада на докторској дисертацији.

1. Кесић, С. 2011. *Identity, Isolationism and Images of Doppelganger*. ELLSSIIR Proceedings 4-6. Децембер 2009 Volume II, ISBN 978-86-6153-054-8, Belgrade:

University of Belgrade, Fakultu of Philology.

2. Кесић, С. и Стевановић, М. 2014. Metaphors of health and illness in Popular Political and Business Discourse. ELLSEE Proceedings. Belgrade: University of Belgrade, Fakultu of Philology. ИСБН 978-86-6153-197-2.
3. Кесић, С. и Е. Липовшек. 2014. *Journeys beyond Pages: the use of fiction in tourism*. Belgrade: Туристичко пословање (14) – The Business of Tourism. УДК 338. 48 – 6: 821.09, ИССН 0354 - 3099
4. Кесић, С. и Е. Липовшек. 2015. *Commodification of Culture in Fiction-induced Tourism*, Vol. 9. No 2 Нови Сад: TИMS Acta. УДК: 001: 338. 48, DOI: 10. 5937/тимсацт9-125; ИССН 1452 – 9467.

7. ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Као резултат опсежног истраживања извора и обимне библиографије докторски рад мр Смиљке Кесић изнео је низ чврсто утемељених, научно-релевантних закључака. Докторски рад мр Смиљке Кесић састоји се од представљања критичке литературе о наративним својствима концепта хронотопа и описа његове подврсте хронотопа пута. Кандидаткиња најпре теоријски утемељује истраживање о хронотопу пута, а затим на основу ових закључака анализира одабрани корпус Набоковљевих дела. Кандидаткиња наводи кључна дела из корпуса критичке литературе о хронотопу и његовом животу у тексту. Посебну пажњу кандидаткиња посвећује Бахтиновој дефиницији времена-простора која је изложена у есеју „Облици времена и хронотопа у роману“ (1936-7) у коме Бахтин хронотоп пута сматра централним хронотопом. Кандидаткиња износи став да се у делу Владимира Набокова хронотоп пута реализује дословно и метафорички у свим његовим делима и да захвата разне смисаоне и структурне нивое набоковљевог текста. Кандидаткиња као потпору својих ставова излаже и акценте из текста Жака Дериде који су изложени у есеју „Бела митологија“ (1972) према којима је смисао метафоре као концепта просторно повезивање са светом изван дела. Темељан критички став који кандидаткиња прати у целокупној анализи јесте да „појам време-простор функционише као тоталитет на плану структуре и сижеа романа (текст и метатекст)” дефинишући на тај начин своју перспективу у анализи дела.

Кандидаткиња се у тези ослања на разне области истраживања од антропологије, филозофије, психологије, когнитивне лингвистике, природних наука, медија и филмске уметности, до туризмологије у покушају да истражи спектар значења метафоре пута и њена свеолика значења у Набоковљевом свету. Различити нивои интерпретације пута одредили су и разне нивое тумачења текста. Кандидаткиња је доследно прилагодила методологију тумачења и бележења закључака анализе сваком од њих.

8. ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Мр Смиљка Кесић доследно је извела истраживање одабране литературе и чврсто утемељила теоријски засновани аналитички модел на основу кога је анализирао корпус. На овај начин кандидаткиња је дошла до низа иновативних и теоријски темељених закључака који представљају основу за даљи рад на истраживање теме хронотопа пута у анализи одабраног књижевног корпуса. Закључке до којих је дошла кандидаткиња је изложила у својој докторској тези економичним и прецизним стилем који јасно тумачи и на тај начин представља комплексну анализу одабраних дела Владимира Набокова.

9. ПРЕДЛОГ

На основу свега изложеног, сматрамо да је мр Смиљке Кесић обрадом теме под насловом *Хронотоп пута у романима Владимира Набокова – амерички корпус* сачинила вредно научно дело, од несумњивог значаја за српску англистику и науку о књижевности. Због тога предлажемо Наставно-научном већу Филолошког факултета да ову докторску дисертацију прихвати, а кандидаткињи одобри приступ усменој одбрани рада.

У Београду, маја 2016. године

КОМИСИЈА

др Александра Јовановић, ванр. проф.

др Зоран Пауновић, ред. проф.

Др Драган Бошковић, ред. проф.